

Liturgia Sacra 12(2006), nr 1, s. 43-65

Katarzyna Fuksa
Londyn

ŚPIEWY TRIDUUM PASCHALNEGO W RZYMSKIEJ TRADYCJI LITURGICZNEJ I ICH ADAPTACJA NA ZIEMIACH POLSKICH

Rys historyczny

Liturgiczne wspomnienie Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, które stanowi centrum i szczyt roku kościelnego¹, wymaga szczególnie uroczystej celebracji. Troska Kościoła o jak najdoskonalsze sprawowanie misterium paschalnego Chrystusa i coraz bardziej świadome, a przez to i owocne uczestnictwo w nim wiernych, przejawia się, m.in. w zaleceniach odpowiedniego doboru i wykonania śpiewów w czasie Triduum². Jest on podyktowany w znacznym stopniu przez tradycję, a także przez wskazania posoborowych ksiąg liturgicznych i dokumentów Stolicy Apostolskiej. Problem doboru stosownego repertuaru na Triduum poruszany był niejednokrotnie w polskiej literaturze muzykologicznej³. Liturgiści, duszpasterze,

¹ *Calendarium Romanum* 1969, nr 18.

² KONGREGACJA KULTU BOŻEGO, *List okólny o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych* (16 I 1988 r.), WAG 43 (1988), nr 7–8–9, s. 140–162.

³ Zob. I. PAWLAK, *Muzyka liturgiczna po Soborze Watykańskim II w świetle dokumentów Kościoła*, Lublin 2000, s. 361–375; K. FUKSA, *Śpiewy Triduum Paschalnego w polskich śpiewnikach katolickich po Soborze Watykańskim II. Studium muzykologiczne*, Lublin 1998 (pr. mgr. w BKUL); B. BODZIOCH, *Muzyka w liturgii Triduum Paschalnego*, KPD 72 (1996), nr 3–4, s. 241–248; I. PAWLAK, *Jaka muzyka w „Triduum Paschale”?*, „Liturgia sacra” (dalej LS) 1 (1995), nr 1–2, s. 131–134; R. POŚPIECH, *Muzyka paschalnej radości*, LS 1 (1995), nr 1–2, s. 123–130; B. BODZIOCH, *Śpiewy Liturgii Godzin Triduum Paschalnego w języku polskim po Soborze Watykańskim II*, Lublin 1994 (pr. mgr. w BKUL); J. MIAZEK,

muzykolodzy, nie zaprzestają zabiegać o staranne i gorliwe przygotowywanie corocznych celebracji tego największego dla chrześcijan święta w roku liturgicznym⁴. Praktyka duszpasterska i liturgiczna wskazuje jednak, że postulaty te — po czterdziestu latach od zakończenia Soboru Watykańskiego II — wciąż jeszcze nie są w pełni realizowane. Mimo istnienia bogatego i zróżnicowanego repertuaru na Triduum w licznych śpiewnikach i komentarzach (choć niektóre momenty akcji liturgicznej wciąż jeszcze nie doczekały się specjalnie opracowanych śpiewów⁵), problemem jest wciąż właściwy jego dobór, zgodny z duchem i teologiczną treścią obrzędów. Z drugiej strony troska o wzbogacenie Triduum w śpiewy nowe, często powierzane profesjonalnym chórom i zespołom śpiewaczym, niejednokrotnie powoduje wypieranie tradycyjnej pieśni pasyjnej i paschalnej z liturgii, nie mówiąc o znikomej w niej obecności chorału gregoriańskiego⁶. Wydaje się więc, że przypomnienie głównych wskazań posoborowej reformy liturgicznej, zawartych w dokumentach Kościoła i księgach liturgicznych — z uwzględnieniem historycznego kształtowania się liturgii i śpiewów Triduum Paschalnego, może być pomocne w zrozumieniu specyfiki polskiej tradycji muzyczno-liturgicznej Triduum. Być może zachęci ono tych wszystkich, którzy mają wpływ na kształt i przebieg liturgii, do ponownego pochylenia się nad treścią misterium paschalnego i zaowocuje pięknym i starannie dobranym śpiewem, tak aby przeżywanie i celebrowanie Triduum Paschalnego mogły stać się dla wszystkich jego uczestników prawdziwie „świętem w Panu”

1. Kształtowanie się liturgii i śpiewów Triduum

Pierwsi chrześcijanie od samego początku łączyli obchody pamiętki Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa ze świętowaniem Paschy⁷. Święto to zostało zaadoptowane przez chrześcijaństwo i stało się uobecnieniem dzieła odkupienia dokonanego przez Chrystusa, które rozumiano jako jedno wydarzenie zbawcze. Całonocne czuwanie, wypełnione modlitwą, czytaniem Pisma i przepowiadaniem, kończyła poranna Eucharystia wraz z ucztą braterską — agapą. Liturgii paschalnej prawdopodobnie towarzyszył także śpiew, zwłaszcza tzw. *Wielki Hallel*⁸.

Triduum Paschalne. Historia – teologia – duszpasterstwo, CT 61 (1991), z. 2, s. 119–126; H. SOBECZKO, *Wigilia Paschalna szczytem całego Triduum Wielkanocnego*, WUDO 36 (1981), nr 2–3, s. 46–55.

⁴ PAWLAK, *dz. cyt.*, s. 374–375.

⁵ *Tamże*, s. 369; S. HARTLIEB, *Misterium paschalne w życiu wspólnot wierzących*, CT 42 (1972), z. 4, s. 105; FUKSA, *dz. cyt.*, s. 62.

⁶ PAWLAK, *dz. cyt.*, s. 374; FUKSA, *dz. cyt.*, s. 64–65.

⁷ P.F. BRADSHAW, *The Search for the Origins of Christian Worship. Sources and Methods for the Study of Early Liturgy*, London 2002, s. 52, 179–185.

⁸ MIAZEK, *art. cyt.*, s. 120; por. J. PIKULIK, *Śpiew i muzyka w historii liturgii*, AK 72 (1980), z. 2, s. 186.

W IV w. celebrowana Wielka Noc została wzbogacona o sakrament chrztu, bierzmowania i obrzęd światła. Wyrazem dziękczynienia za światło i radości ze Zmartwychwstania stały się tzw. „powitania świecy” (m.in. *Lumen Christi, Deo gratias* — powstałe w liturgii galijsko-frankońskiej) oraz *Exsultet* — radosny hymn dziękczynny⁹. Radość Zmartwychwstania wyrażało uroczyste *Alleluja*, wprowadzone do liturgii przez papieża Damazego (366–384)¹⁰.

Gdy sobór w Nicei (325) usankcjonował trzydniowy obchód Paschy (Wielki Piątek, Wielka Sobota i Niedziela Zmartwychwstania)¹¹, Triduum zakorzeniło się przede wszystkim w Jerozolimie. Według opisu pątniczki Egerii (ok. 381–384), w czasie jego obchodów śpiewano psalmy, antyfony i hymny, a śpiewy te doskonale współgrały z treścią obrzędów¹². Liturgię jerozolimską przejęły Kościoły Wschodu i Zachodu, wzbogacając ją o nowe elementy i poszerzając repertuar śpiewów. Centralne znaczenie nadal przypisywano Wigilii Paschalnej, zwłaszcza liturgii słowa. Dokumenty z przełomu XVI i XVII w. poświadczają zwyczaj przeplatania czytań śpiewem kantyków: Wj 15, Pwt 31, Iz 15, Dn 3¹³. W Rzymie przyjął się także obrzęd zapalania świecy paschalnej oraz błogosławienia ognia¹⁴. Ponieważ malała liczba kandydatów do chrztu, już na przełomie IV i V w. liturgia kończyła się przed północą, w VIII w. przeniesiono ją na godziny popołudniowe, a od XIV w. celebrowano Wigilię Paschalną w godzinach rannych.

⁹ Powstały pod koniec IV w. *Exsultet* wykonywany był w Rzymie już w VII w., natomiast do liturgii papieskiej włączony został w XI w.; zob. B. NADOLSKI, *Liturgika*, t. II: *Liturgia i czas*, Poznań 1991, s. 59; por. J. WÓJCIAK, „*Exsulter*” — wielkanocny hymn Kościoła. *Geneza i morfologia*, LS 5 (1999), nr 1, s. 91–103; PAWLAK, *dz. cyt.*, s. 368–369; W. DANIELSKI, *Exsultet*, EK 5, k. 1470–1471.

¹⁰ Źródła jednomyślnie potwierdzają stosowanie w liturgii Kościoła zachodniego *Alleluia* jako samodzielnej aklamacji (między czytaniem) dopiero w I poł. V w. Według E. Wellesza, regularne wykorzystywanie samodzielnego *Alleluja* w liturgii na pewno nie miało miejsca przed 330 r., chociaż istnieją dowody na to, że w II i III w. lud odpowiadał tą aklamacją na słowa psalmu, co było już ugruntowane w tradycji żydowskiej; zob. E. WERNER, *The Sacred Bridge*, t. II: *The Interdependence of Liturgy and Music in Synagogue and Church during the First Millenium*, New York 1984, s. 103, 104–105; E. FOLEY, *Foundations of Christian Music: The Music of Pre-Constantinian Christianity*, Nottingham 1992, s. 80. W V w. w Kościele rzymskim melizmatyczne *Alleluja* wykonywano już w całym okresie wielkanocnym, a od czasów Grzegorza Wielkiego śpiewano je, w połączeniu z wersetem, we wszystkie dni z wyjątkiem Wielkiego Postu. W średniowieczu wprowadzony został obrzęd żegnania *Alleluia*, tzw. „pogrzeb *Alleluja*” (w I niesporach Siedemdziesiąticy). Witano je ponownie w Wielką Sobotę przed Ewangelią; zob. G. MIZGALSKI, *Allelujah*, w: TENŻE, *Podręczna encyklopedia muzyki kościelnej*, Poznań–Warszawa–Lublin 1959 (dalej: EMK), s. 15; POŚPIECH, *art. cyt.*, s. 128; Z. BERNAT, *Alleluja w liturgii*, EK 1, k. 378.

¹¹ Zwyczaj celebrowania *sacratissimum triduum crucifixi, sepulti et resuscitati* potwierdzają świadectwa św. Ambrożego (339–397) i św. Augustyna (354–430); zob. *Il Triduo Pasquale e la Settimana Santa*, A. NOCENT (red.), w: *Anámnesis. Introduzione storico-teologica alla Liturgia*, t. VI: A. CHUPUNGO (red.), *L'anno liturgico: storia, teologia e celebrazione*, Genova 1992, s. 103.

¹² Zob. ETERIA, *Pielgrzymka do miejsc świętych*, PSP 6: ŚW. HIERONIM, *O znakomitych mężach. Eteria. Pielgrzymka do ziem świętych*, Warszawa 1970, s. 213–219, nr 36, 1.2.3; 37, 1.6.9; 39, 2.4.5. W nr. 25 dziennika Eteria zanotowała: „To zaś między innymi szczególnie zaznaczyć należy, iż psalmy i antyfony (...) zawsze są odpowiednio i rozumnie dostosowane do tego, co się czyni”.

¹³ Zob. NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 58–59.

¹⁴ Tamże.

Od VII w. w Rzymie odprawiano w niedzielę drugą mszę o Zmartwychwstaniu. Jej śpiewy dały początek tropom i sekwencjom, m.in. powstałej w XI w. sekwencji *Victimae paschali laudes*¹⁵. W X w. upowszechnił się niedzielny ryt *elevatio crucis*: po uroczystym ukazaniu wiernym krzyża lub Hostii celebrans wracał do ołtarza głównego w procesji, której towarzyszył śpiew antyfon: *Cum Rex gloriae* i *Surrexit Pastor bonus*¹⁶. Z czasem procesja obwieszczająca Zmartwychwstanie Chrystusa, nazwana rezurekcją, przejęła z wielkanocnej procesji przed sumą obrzęd pokropienia oraz część śpiewów: *Sedit angelus* i *Salve festa dies*. Ze względów bezpieczeństwa przeniesiono ją także na poranek wielkanocy¹⁷.

W niedzielne popołudnie odprawiano uroczyste nieszpory z udziałem nowo ochrzczonych, których prowadzono do chrzcielnicy przy śpiewie Ps 92 i 113 oraz kantyku *Magnificat*. W drodze powrotnej śpiewano *Vidi aquam*. W czasach Amalarego z Metz (ok. 755 – ok. 850) Triduum rozpoczynano w Wielki Czwartek. Wówczas też w świadomości wiernych zrodziło się przekonanie, że tzw. *triduum sacrum* trwa od czwartku do soboty i jest swego rodzaju przygotowaniem do obchodów Zmartwychwstania¹⁸. Według Egerii, już w IV w. sprawowano w tym dniu Mszę św. upamiętniającą ustanowienie Eucharystii¹⁹. W VII w. w kościołach tytularnych Rzymu odprawiano w Wielki Czwartek trzy msze: z pojednaniem pokutników, z poświęceniem olejów i mszę o ustanowieniu Eucharystii. Do tej ostatniej włączono w XII w. obrzęd umywania nóg — *Mandatum*²⁰ (który rozbudowano przez teksty i śpiewy, m.in. powstałą w 800 r. antyfonę *Ubi caritas* i hymn Flawiusza z Chalon-sur Saône: *Tellus ac aethra iubilent*²¹) oraz procesję z Najświętszym Sakramentem do „ciemnicy”. Tej ostatniej od XIII w. towarzyszył hymn *Pange lingua gloriosi*²².

¹⁵ Zob. B. NADOLSKI, „Śmierć zwała się z życiem i w boju, o dziwy, choć poległ wódz życia, króluje dziś żywy”. *Teologiczne treści sekwencji wielkanocnej „Victimae paschali laudes”*, w: H. SOBECZKO (red.), *Wielkanoc i niedziela. W 30. rocznicę ogłoszenia „Konstytucji o liturgii Sacrosanctum Concilium” Soboru Watykańskiego II (4 XII 1963)* (Studia Teologiczno-Pastoralne 2), Opole 1994, s. 67.

¹⁶ NADOLSKI, dz. cyt., s. 72.

¹⁷ Zob. G. JANULEK, *Śpiewy procesji wielkanocnej przed sumą zachowane w Graduałach Piotrkowskich*, Lublin 1993 (pr. mgr. w BKUL), s. 12; I. PAWŁAK, *Repertuar śpiewów łacińskich w polskich obrzędach i zwyczajach liturgicznych zachowany w księgach piotrkowskich*, ZNKUL (1998), nr 1–2, s. 119–131. Procesja rezurekcyjna nie została uwzględniona w księgach rzymskich.

¹⁸ Przekonanie to niejednokrotnie towarzyszy tak wiernym, jak i duszpasterzom, także i dzisiaj; por. H. SOBECZKO, *Duchowość chrześcijańska pasyjna czy paschalna?*, LS 1 (1995), nr 1–2, s. 16.

¹⁹ ETERIA, dz. cyt., nr 35, 2.3; W. ŚWIEŻAWSKI, *Dynamiczna „pamiętka” Pana. Eucharystyczna anamneza Misterium Paschalnego i jego egzystencjalna dynamika*, Kraków 1980, s. 131.

²⁰ Do liturgii papieskiej obrzęd ten wprowadził dopiero papież Mikołaj III (1277–1280); zob. PAWŁAK, dz. cyt., s. 363; P. WIŚNIEWSKI, *Dzieje wielkoczwartkowego obrzędu „Mandatum”*, LS 10 (2004), nr 1, s. 85.

²¹ Zob. B. NADOLSKI, *Hymnodia wczesnochrześcijańska*, EK 6, k. 1366; J. HARPER, *Formy i układ liturgii zachodniej od X do XVIII wieku*, Kraków 1997, s. 162.

²² Hymn ten (ulożony w 1263 r. przez Tomasza z Akwinu i uchodzący za pierwszy hymn eucharystyczny) przytacza scenę Ostatniej Wieczerzy i ustanowienia Eucharystii oraz wysławia Krew Chrystusa przelaną dla zbawienia świata. Dwie ostatnie strofy: *Tantum ergo* i *Genitori Genitoque*, będące, jak pisze S. Mattei, „echem wiecznego śpiewu na chwałę Bogu” (*l'eco dell'eterno cantico alla gloria di Dio*) usamo-

Rzymska liturgia Wielkiego Piątku posiadała układ trójdzielny: liturgia słowa, ukazanie krzyża, Komunia celebransa i wiernych. Krzyż odślaniano podczas śpiewu *Ecce lignum*. W czasie adoracji krzyża (która do liturgii papieskiej weszła dopiero w VIII w.) śpiewano od XII w. *Improperia* (antyfona *Popule meus* z werselem i *Trisagion*), antyfonę *Crucem tuam* oraz hymn *Pange lingua (...) lauream certaminis*²³. *Popule meus* śpiewano na sposób antyfonalny z udziałem dwóch stron chóru i refrenem *Trisagionu* (*Hagios o theos*, po grecku, jedna strona chóru, *Sanctus Deus*, po łacinie, druga strona chóru)²⁴. W niektórych krajach przyjął się także, znany już od X w., zwyczaj tzw. *depositio crucis (sacramenti)*, czyli pozostawienie do adoracji wiernych w tzw. Bożym Grobie krzyża oraz Najświętszego Sakramentu. W czasie procesji do grobu wykonywano psalmy pokutne lub responsoria, np.: *Ecce quomodo moritur, Sicut ovis, Recessit pastor*, a w drodze powrotnej — *Sepulto Domino*²⁵.

2. Śpiewy ustalone dla obrzędów Triduum po Tridentinum

Bogaty i zróżnicowany repertuar śpiewów Triduum został uporządkowany i podany jako obowiązujący w Kościele rzymskim w potrydenckim *Mszale* Piusa V (1570)²⁶. Normy te przetrwały do połowy XX w. Śpiewy liturgii wielkoczwartkowej nawiązywały do Ostatniej Wieczerzy i ustanowienia Eucharystii (*Pange lingua gloriosi*). Akcentowały miłość bliźniego wzorowaną na Chrystusie, który umył uczniom nogi (antyfony obrzędu *Mandatum: Mandatum novum, Postquam surrexit, Dominus Iesus, Domine tu mihi lavas pedes, Si ego Dominus, In hoc cognoscent, Benedicta sit sancta, Ubi caritas*²⁷, antyfona komunijna *Dominus Iesus*), a w miłości do człowieka uniżył się „aż do śmierci” (graduał *Christus factus est*). Jednocześnie zapowiadały triumf krzyża (introit *Nos autem gloriari*) i radość zmartwychwstania (offertorium *Dextera Domini*). Oprócz wykonywanych do tego czasu w liturgii rzymskiej w Wiel-

dzieliły się od XIV w. wykonywano je w czasie adoracji Najświętszego Sakramentu; zob. S. MATTEI, *Pange lingua gloriosi*, ECat 9, Città del Vaticano 1952, k. 679; G. MIZGALSKI, *Pange lingua*, EMK, s. 358; por.: J.W. BOGUNIOWSKI, *Misterium Paschalne w roku liturgicznym*, Kraków 1997, s. 61.

²³ *Improperia* weszły do liturgii już w V–VI w. Do Rzymu dostały się za pośrednictwem liturgii galijskiej, podobnie jak hymn Venantego Fortunata *Pangue lingua...certaminis*. Ósma strofa hymnu: *Crux fidelis* wykonywana była jako osobny śpiew; zob. NADOLSKI, dz. cyt., s. 69; I. PAWLAK, *Galijski śpiew*, EK 5, k. 823; M. SZYDŁOWSKA, *Pieśń „Krzyżu święty nade wszystko” w polskiej kulturze muzyczno-liturgicznej. Próba monograficznego opracowania*, Lublin 1986 (pr. mgr. w BKUL), s. 41–42; por. PAWLAK, dz. cyt., s. 365; WERNER, dz. cyt., s. 127–149.

²⁴ HARPER, dz. cyt., s. 163.

²⁵ Z. GORCZEWSKI, *Boży grób*, EK 2, k. 883.

²⁶ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Concilii Tridentini restitutum, S. Pii V Pontificis Maximijussu editum, alioque Pontificum cura recognitum, a Pio X reformatum, et Benedicti XV auctoritate vulgatum*, Romae–Tomaci–Parisiis 1950.

²⁷ Mszał potrydencki przewidywał umycie nóg po Mszy św. i do reformy w 1955 r. obrzęd był zarezerwowany dla biskupów i opatów.

ki Piątek śpiewów obrazujących cierpienie Chrystusa i dramat ukrzyżowania (*Domine audi, Eripe me Domini, Improperia, Crucem tuam, Crux fidelis – Pange lingua [...] lauream certaminis*²⁸), *Mszal* przewidywał również antyfonę na ukazanie i odsłonięcie krzyża (*Ecce lignum crucis*²⁹) oraz hymn *Vexilla Regis* — śpiewany w czasie przyniesienia Najświętszego Sakramentu przed Komunią do ołtarza.

Wigilia Paschalna, sprawowana od XIV w. w Wielką Sobotę rano, niosła ze sobą radość zmartwychwstania, co pozostawało w sprzeczności z całodniowym wspomnianiem spoczynku Jezusa w grobie. W rozbudowanej liturgii słowa (dwanaście czytań w porządku przejętym całkowicie z Sakramentarza Galijskiego³⁰) umieszczono cztery traktusy (*Cantemus Domino, Vineam factam, Attende caelum, Laudate Dominum*) oraz werset allelujatycki *Alleluja. Confitemini*³¹. Śpiew towarzyszył także procesji do chrzcielnicy (*Sicut cervus*). Wykonanie niedzielnej sekwencji *Victimae paschali laudes* przewidziano bezpośrednio po wersecie *Alleluja. Pascha nostrum*. W *Mszale* nie znalazły się natomiast antyfony na komunię i offertorium, co — jak twierdzą komentatorzy — miałoby dowodzić „starożytności porządku liturgicznego” wigilijnej Mszy świętej³².

Mszal Piusa V, pomimo ujednoczenia liturgii, nie podjął jednak reformy, której domagały się odchodzące coraz bardziej od pierwotnej jedności i wyrazistości teologicznej obrzędy Triduum. Pierwszym krokiem na drodze odnowy, postulowanej m.in. przez dwudziestowieczny Ruch Liturgiczny, stał się dekret Kongregacji Rytów z 9 lutego 1951 r., przywracający w Kościele zachodnim uroczystą wigilię w Noc Paschalną (z dopuszczalną antycypacją od godziny 20.00)³³. Dekretem z 16 listopada 1955 r. na godziny wieczorne przeniesiono także obrzędy pozostałych dni Triduum (*Missa in Cena Domini* — 17.00 a 20.00, *Feria in Passione et Morte Domini* — między 15.00 a 18.00)³⁴. Do samej liturgii nie wprowadzono większych zmian, pojawiły

²⁸ *Crux fidelis*, usamodzielniona zwrotka hymnu *Pange lingua... lauream certaminis*, pełni rolę antyfony powtarzanej w całości lub od słów: *Dulce lignum* po każdej strofie — „wersecie” hymnu *Pange lingua*. W ten sposób hymn traci klasyczną postać i wg P. Ferretiego może być zaliczony pod względem formy do śpiewu psalmodycznego antyfonalnego (*il canto salmodico antifonico*); zob. P. FERRETTI, *Estetica gregoriana ossia trattato delle forme musicali del canto gregoriano*, t. I, Roma 1934, s. 289.

²⁹ Odsłonięcie krzyża przy śpiewie antyfony *Ecce lignum* pojawiło się w IX w. w pln. Frankonii; zob. NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 69.

³⁰ *Tamże*, s. 58.

³¹ Reforma trydencka ujednoczyła sposób wykonania *Alleluia* w całym Kościele rzymskim; zob. I. PAWLAK, „*Alleluja*” z werselem w liturgii mszalnej, *RBL* 30 (1977), nr 5, s. 249.

³² *Komentarze liturgiczne na poszczególne niedziele i święta*, w: J. CHARYTAŃSKI (red.), *Pascha nostrum. Wieczera Pańska w życiu wspólnoty wiernych*, Poznań–Warszawa–Lublin 1966, s. 410.

³³ SACRA CONGREGATIO RITUUM, *Decretum „De sollemni vigilia instauranda” die 9 mensis Februarii ano 1951 datum*, *AAS* 43 (1951), s. 128–129.

³⁴ Dekret *Maxima redemptionis nostrae mysteria*; zob. *Wielki Tydzień. Z Dekretu Św. Kongregacji Obrzędów wprowadzającego nową liturgię Wielkiego Tygodnia*, w: *Nowa liturgia Wielkiego Tygodnia. Wyciąg z Mszału Rzymskiego na codzien o. Lefebvre*, Tynec–Bruges 1957, s. 416–417.

się jedynie drobne poprawki: *Mandatum* umieszczono po homilii, hymn *Vexilla Regis* zastąpiły trzy antyfony (*Adoramus te Christe, Per lignum servi, Salvator mundi*), ograniczono liczbę czytań Wigilii Paschalnej oraz wprowadzono uroczyste odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, z możliwością przystąpienia do sakramentu chrztu i bierzmowania. Od tego czasu upowszechniła się także nazwa „Triduum Paschalne”, która zwiastowała posoborowe rozumienie obchodów misterium paschalnego³⁵.

3. Pieśń polska w obrzędach Triduum do *Vaticanum II*

Łaciński repertuar śpiewów ustalony dla Triduum po Soborze Trydenckim obowiązywał także w obrzędach sprawowanych na ziemiach polskich. Został on jednak wzbogacony o pieśń w języku ojczystym, która od samego początku związana była właśnie z celebracją pamiętki Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa.

Powstanie i rozwój pieśni nabożnej na ziemiach polskich przypada na początek XIV w. Wówczas to recytacja pacierza w języku ojczystym (dopuszczona do liturgii przez synod wrocławski w 1248 r.) zaczęła przeradzać się w śpiew³⁶. Język polski pojawił się także w dramatach liturgicznych urządzanych w czasie procesji palmowej, przy Bożym grobie w Wielki Piątek i podczas procesji rezurekcyjnej. Łacińskie śpiewy, które wykonywano przy tej okazji, były niezrozumiałe dla wiernych — dlatego pod koniec każdego misterium zaczęto umieszczać przynajmniej jeden wers w języku ojczystym śpiewany przez lud³⁷.

Pośrednikiem pomiędzy muzyką rodzimą a chorałem gregoriańskim stały się hymny i sekwencje, które — zbliżone do formy pieśni — najbardziej nadawały się do tego, by włączyć w nie krótkie, jednozwrotkowe pieśni w języku polskim. Początkowo były to pieśni wielkanocne, śpiewane przez lud w ramach obrzędów rezurekcyjnych³⁸. Najstarsze z polskich pieśni: *Wstał smartwich crol nas, Synboży* i *Presstwe swete weschrznene* pochodzą z I poł. XIV w.³⁹ Pierwsza jest pochodzenia ludowego, druga powstała jako trop do końcowego *alleluia* w responsorium *Cum Rex gloriae*⁴⁰.

³⁵ Nazwa „Triduum Paschalne” pojawiła się pierwszy raz w 1923 r.; zob. NADOLSKI, *dz. cyt.*, s. 65.

³⁶ H. FEICHT, *Polska pieśń średniowieczna*, MMAe 2, Kraków 1968, s. 64; por. PIKULIK, *art. cyt.*, s. 198; I. PAWLAK, *Spór o pieśń w liturgii*, w: W. HUDEK (red.), *Muzyka liturgiczna w kościele katowickim 1925–2005*, Katowice 2005, s. 13–14.

³⁷ M. KOROLKO, *Średniowieczna pieśń religijna polska*, Warszawa 1980, s. 27. Zdaniem J. Fijałka, w czasie procesji początkowo wykonywano śpiewy w języku polskim, a dopiero później wprowadzone zostały skomplikowane śpiewy łacińskie, wykonywane przeważnie w kościołach katedralnych lub w zakonach; zob. PAWLAK, *Repertuar śpiewów*, s. 2.

³⁸ T. SINKA, *Polska pieśń nabożna w liturgii. Studium historyczno-liturgiczne*, Kraków 1971 (pr. mgr. w BKUL), s. 49.

³⁹ FEICHT, *dz. cyt.*, s. 65.

⁴⁰ A. GLAESER, *W służbie człowiekowi. Teologiczno-pastoralny wymiar modlitewnika „Droga do nieba”* (Opolska Biblioteka Teologiczna 2), Opole 1994, s. 216; por. B. BIELAWSKA, *Polska pieśń mszalna do 1914 r.*, w: W. SCHENK (red.), *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, t. III, Lublin 1980, s. 124.

Okolo 1365 r. w *Graduale* Świętosława z Wilkowa została zapisana pierwsza zwrotka pieśni *Chrystus zmartwych wstał je*, będąca tłumaczeniem trzeciej strofy łacińskiego hymnu *Deus omnipotens*. Pieśń ta, wykorzystująca materiał melodyczny sekwencji *Victimae paschali laudes*, znana była na ziemiach polskich prawdopodobnie już w XIII w.⁴¹

Według *Ordinale* plockiego (poł. XIV w.), zawierającego najstarszy opis procesji rezurekcyjnej, do grobu kierowano się przy śpiewie *Cum Rex gloriae*. Po odsłonięciu krzyża lud intonował pieśń *Wstał zmartwych crol nas, Synboży*. Następnie wyruszała procesja ze śpiewem *Victimae paschali laudes (clerus litteraliter)* wykonywanym na przemian z polską pieśnią (*populus vulgariter*). Pod koniec procesji scholarze śpiewali łaciński hymn *Salve festa dies*, który lud przeplatał pieśnią *Presstwe swete weschrzrene*⁴². Od połowy XVI w. na przemian z sekwencją śpiewano pieśń *Chrystus zmartwych wstał je*. Natomiast inna praktyka polegała na powtarzaniu przez lud po każdej zwrotce *Victimae paschali laudes* jej polskiego tłumaczenia⁴³. Po przyjęciu uchwał Soboru Trydenckiego na synodzie w Piotrkowie w 1577 r., jedną z pierwszych ksiąg uwzględniających odnowioną liturgię, a jednocześnie zachowującą zwyczaje polskie była *Agenda* H. Powodowskiego z 1591 r. Zawierała ona m.in. ryty procesji Niedzieli Zmartwychwstania: *processio apertio sepulchri i processio ante maiorem missam*⁴⁴.

Wyrazem adaptacji liturgii rzymskiej do zwyczajów Kościoła w Polsce stały się jednak przede wszystkim XVII-wieczne księgi liturgiczne drukowane w oficynie

⁴¹ M. KABOT, *Dzieje pieśni wielkanocnej „Chrystus zmartwychwstał jest”*, Lublin 1983 (pr. mgr. w BKUL), s. 37.

⁴² Zob. BIELAWSKA, *art. cyt.*, s. 124. Tradycja przeplatania sekwencji wielkanocnej pieśniami polskimi sięga średniowiecza, choć dokumentacja pochodzi dopiero z XIV w. W 1582 r. archidiakon krakowski S. Krasieński przekazał w *Memoriale* wiadomość, że lud śpiewa w języku polskim po każdej łacińskiej zwrotce sekwencji, i że „zwyczaj powyższy chociaż sprzeczny z tradycją rzymską, należy w Polsce zachować, gdyż wpływa on na pobożność ludu”; zob. Z. WIT, *Śpiew na ziemiach polskich w XIX wieku. Studium historyczno-liturgiczne*, w: W. SCHENK (red.), *Studia z dziejów liturgii w Polsce*, t. III, Lublin 1974, s. 40; I. PAWLAK, *Graduały Piotrkowskie jako przekaz chorału gregoriańskiego w Polsce po Soborze Trydenckim*, Lublin 1988, s. 92. Naprzemienne wykonywanie śpiewów praktykowane było do XX w. podczas procesji w okresie wielkanocnym i procesji przed sumą; zob. JANULEK, *dz. cyt.*, s. 17.

⁴³ Na przelomie XVI/XVII w. sekwencja *Victimae paschali laudes* była śpiewana prawdopodobnie w całości w języku polskim. Modlitewnik *Harfa duchowna* M. Laterny z 1611 r. podaje śpiew *Ofierze wielkanocnej* z objaśnieniem: „Proza, albo Pieśń Wielkanocna której przy Mszy ś. używają” W podtytule autor zaznacza: *Victimae paschali laudes*. Tłumaczenie rozpoczyna się od słów: „Wielkanocnej cześ ofierze oddaycie chrześcijanie”; zob. BIELAWSKA, *dz. cyt.*, s. 125.

⁴⁴ Zob. JANULEK, *dz. cyt.*, s. 21. Rozpoczęta po *Tridentinum* reforma życia liturgicznego zakładała m.in. przyjęcie rzymskich ksiąg liturgicznych i dopasowanie doń śpiewów. W przypadku Polski wymagało to adaptacji do zwyczajów Kościoła lokalnego. Milcząca zgoda Stolicy Apostolskiej na przejawy polskości w liturgii była związana, według I. Pawlaka, z ówczesną sytuacją religijną w Polsce. Pomimo ruchu reformacyjnego, Polska pozostawała lojalna wobec Rzymu i jedność ta stała się ceną ustępstw ze strony Stolicy Apostolskiej; zob. PAWLAK, *Repertuar śpiewów*, s. 2; por. B. BARTKOWSKI, *Polskie śpiewy religijne w żywej tradycji. Style i formy*, Kraków 1987, s. 23.

Andrzeja Piotrkowczyka⁴⁵ Dopuszczały one do użytku liturgicznego także pieśń ludową. *Processionale* (1621) i *Rituale Sacramentorum* (1631) wymieniają śpiew w języku polskim podczas procesji okresu paschalnego i na zakończenie porannego oficjum *Triduum Sacrum*⁴⁶. Według opisu procesji rezurekcyjnej w *Rituale*, po śpiewie responsorium *Cum Rex gloriae* lud podejmował *Chrystus zmartwychwstał jest*. Tę samą pieśń wykonywano do II poł. XVIII w. na przemian z sekwencją *Victimae paschali laudes*, po odśpiewaniu antyfony *Regina caeli*, kończącej *Matutinum*. Według XIX-wiecznych wzmianek procesji towarzyszyła także mniej popularna, powstała w XVII w. pieśń *Wesoły nam dziś dzień nastał*⁴⁷ Śpiewano ją po hymnie *Salve festa dies* albo po responsorium *Cum Rex gloriae*, ewentualnie na zakończenie jutrzni, po schowaniu Najświętszego Sakramentu⁴⁸. Według Z. Wita, w czasie procesji rezurekcyjnej śpiewano w XIX w. cztery pieśni ludowe: *Chrystus zmartwychwstał jest*, *Wesoły nam dziś dzień nastał*, *Przez Twoje święte zmartwychwstanie* i *Wesel się nieba Królowa*⁴⁹ Ryt procesji rezurekcyjnej podany przez *Rytuał* Piotrkowczyka pozostał niezmieniony aż do XX w., stając się przekazicielem polskiej tradycji z najdawniejszych czasów⁵⁰.

Wśród obrzędów liturgicznych, które przetrwały na ziemiach polskich po *Tridentinum*, znalazł się m.in. zwyczaj urządzania Bożego Grobu. Nie zachowały się, niestety, informacje na temat pieśni wykonywanych podczas adoracji i czuwań wielkopiątkowych. Jedyna wzmianka z tego okresu dotyczy pasyjnego bractwa św. Anny z Krakowa, które w II poł. XVI w. przy Bożym Grobie „śpiewało psalmy i żale”⁵¹. Śpiewy w języku polskim wybrzmiewały także podczas adoracji krzyża. Być może już pod koniec XVI w. śpiewana była pieśń *Krzyżu święty nade wszystko*, będąca tłumaczeniem łacińskiego *Crux fidelis*⁵². *Improperia* zastąpiła w XIX w. pieśń *Ludu*

⁴⁵ Zwyczaj te były tak zakorzenione, że niektóre z nich (np. procesja do Bożego Grobu) znalazły się w odnowionej liturgii posoborowej. Interesująca i nie do końca wyjaśniona jest historia obrzędu *Mandatum* w polskich księgach liturgicznych. Mszał potrydencki umieścił go w Wielki Czwartek po Mszy św. Zrezygnowano z niego natomiast *Editio Medicaea* (1614/1615). W polskich księgach obrzęd *Mandatum* pojawił się dopiero w 1651 r., choć istnieją wzmianki o jego praktykowaniu w XV i XVI w. w środowisku zakonnym i katedralnym; zob. I. PAWLAK, *Repertuar śpiewów o Męce i Zmartwychwstaniu Pańskim w Graduatach Piotrkowskich*, MAEO 7, Bydgoszcz 1985, s. 354–356.

⁴⁶ Zob. WIT, dz. cyt., s. 29.

⁴⁷ Zob. E. RZĘPCZYŃSKA, *Dzieje dwóch pieśni wielkanocnych: „Wesoły nam dzień nastał” i „Wesoły nam dziś dzień nastał”*. *Próba ujęcia monograficznego*, Lublin 1989 (mps pr. mgr. BKUL), s. 53, 57–58.

⁴⁸ Pieśń ta, choć powstała w XVII w., nie była na tyle popularna, by znaleźć się w *Rituale* Piotrkowczyka.

⁴⁹ Zob. WIT, *Śpiew na ziemiach polskich*, s. 99.

⁵⁰ Por. tab. 4.

⁵¹ Zob. M. KOROLKO, *Charakterystyka religijnych i literackich form staropolskiej pieśni pasyjnej*, w: *Polskie pieśni pasyjne. Średniowiecze i wiek XVI*, t. I: J. NOWAK-DŁUŻEWSKI (red.), *Teksty i komentarze*, Warszawa 1977, s. 21, 24.

⁵² Zob. SZYDŁOWSKA, dz. cyt., s. 62. Pieśń ta musiała być bardzo popularna, skoro jej tekst zamieścił pierwszy potrydencki śpiewnik katolicki, zawierający pieśni „starożytne”, a więc z czasów przedreformacyjnych; zob. *Pieśni postne starożytne człowiekowi krześcijańskiemu należące, które w Wielki Post śpie-*

mój, ludu, śpiewana na przemian z suplikacjami *Święty Boże*⁵³. Pieśni związane z ceremoniami Wielkiego Piątku umieścił także w swoim *Śpiewniku kościelnym* (1838) ks. Michał Marcin Mioduszeński, który pierwszy rozpoczął na szerszą skalę akcję gromadzenia religijnej pieśni ludowej. W śpiewniku znalazły się pieśni na ucałowanie krzyża (*Zbliżam się k'tobie Jezu mój kochany*), na procesję do grobu (*Już Chrystus życie zakończył*), przy grobie (*Płaczcie Anieli*) i na powrót procesji (*Dobranoc, Głowo święta*)⁵⁴. Ogółem, w liturgii Wielkiego Piątku wykonywano w XIX w. czternaście pieśni w języku polskim, w tym cztery z XVI w.⁵⁵ W tym czasie upowszechniło się także polskie tłumaczenie dwóch ostatnich zwrotek wielkoczwartkowego hymnu *Pange lingua – Przed tak wielkim Sakramentem*⁵⁶.

Pieśni ludowej nie zdołała usunąć z liturgii odnowa podjęta na przełomie XIX i XX w. Mimo że w ogłoszonym w 1903 r. motu proprio *Inter pastoralis officii* Pius X zabraniał „w czasie uroczystych obrzędów liturgicznych śpiewać w języku ludowym” (7)⁵⁷, to w Polsce — gdzie pieśni ludowe pojawiły się w nabożeństwach już w XIV w., a w oficjum mszalnym w II poł. XVII w.⁵⁸ — nie było możliwe pełne wprowadzenie w życie wytycznych Stolicy Apostolskiej. Gdy w 1955 r. Pius XII zezwolił w encyklice *Musicae sacrae disciplinae* na śpiew ludowy w liturgii po uprzednim wykonaniu śpiewów łacińskich, w Polsce powszechny był już zwyczaj dublowania pieśniami tekstów liturgicznych. W tej sytuacji Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski opracowała instrukcję *Sakramenty święte w duszpasterstwie*

wane bywają dla rozmyślenia Męki Pańskiej z przyczynieniem piosnek wyrobione, Kraków 1978 (wydanie fototypiczne druku z ok. 1607 r. — przed 1616 r.), s. 6.

⁵³ Suplikacje *Święty Boże*, znane już w XVII w., wykonywano także po sumie, przy wystawieniu Najświętszego Sakramentu i w nabożeństwie gorzkich żali; zob. J. ŁADZIŃSKA, *Geneza, historia, ludowa recepcja melodii i tekstów suplikacji „Święty Boże”*, Lublin 1989 (pr. mgr. w BKUL), s. 7.

⁵⁴ Zob. *Śpiewnik kościelny czyli pieśni nabożne z melodyjami w kościele katolickim używane a dla wygody kościołów parafijalnych przez X. M.M. Mioduszeńskiego zgom. XX. Miss. zebrane*, Kraków 1838, s. 93–97.

⁵⁵ *Krzyżu święty nade wszystko* (XVI), *Rozmyślajmy dziś* (XVI), *O Jezu, jakoś ciężko skatowany* (XVI), *Chorągiew Króla wiecznego* (XVI), *O duszo wszelka nabożna, Jezu Chryste*, *Panie miły, Któryś cierpiał za nas*, *Zbliżam się k'tobie Jezu, Jezus Chrystus życie zakończył*, *Płaczcie Anieli*, *Dobranoc*, *Głowo święta*, *Już zdejmują martwe*, *Ludu mój, ludu, Święty Boże*; zob. WIT, dz. cyt., s. 98.

⁵⁶ „Przed tak wielkim Sakramentem upadajmy na twarze, / Niech ustąpią z testamentem nowym sprawom już starzy, / Wiara będzie suplementem, co się zmysłom nie zdarzy. / Ojciec z Synem niech to sprawi, by Mu dzięki zabrzmiała, / Niech Duch Święty błogosławi, by się Jego moc stała. / Niech nas nasza wiara stawi, gdzie jest wieczna cześć, chwala”; zob. *Wianek Najśw. Marji Panny. Książeczka do nabożeństwa zawiera obszerny zbiór nabożeństw i pieśni na wszystkie uroczystości kościelne w roku i modlitwy na każdy dzień tygodnia. Dla ptci obojga*, Częstochowa 1930, s. 298.

⁵⁷ *In sacris igitur liturgiis prohibetur quidlibet vulgari sermone canere*; zob. *Motu Proprio SS.mi D.N.Pii PP.X. de musica sacra*, ASS 36, Roma 1903–1904, s. 387–395.

⁵⁸ W 1696 r. została wydana w Toruniu publikacja: *Sposób śpiewania polskiego we mszach świętych w kościołach katolickich Xięstwu Pruskiemu pogranicznych...*, zawierająca pierwszą śpiewaną mszę polską; zob. K. MROWIEC, *Polska pieśń kościelna w opracowaniu kompozytorów XIX w.*, Lublin 1964, s. 25.

(1962), w której wyraziła stanowisko Episkopatu między innymi odnośnie do pieśni nabożnej w liturgii:

Śpiew powinien być wyrazem świadomego uczestnictwa we Mszy świętej jako Ofierze, zgodnie z ideą przewodnią i nastrojem okresu liturgicznego, niedzieli, święta lub rodzaju Mszy świętej. W tym celu duszpasterz zatroszczy się, aby wierni przynosili do kościoła książeczkę z pieśniami i umieli podczas części stałych Mszy świętej śpiewać pieśni mszalne, a podczas zmiennych — pieśni dostosowane do okresu liturgicznego lub uroczystości⁵⁹

W praktyce więc pieśń nabożna w języku polskim zaczęła pełnić funkcję *quasi* liturgiczną jeszcze przed usankcjonowaniem jej przez reformę posoborową. Przed reformą pojawiły się również pierwsze próby tłumaczenia liturgicznych śpiewów Triduum. Komentarz liturgiczny z 1966 r. zaleca, np. by w czasie obrzędu umywania nóg zastąpić antyfonę *Ubi caritas* wspólnym śpiewem *Gdzie miłość wzajemna i dobroć*⁶⁰.

4. Śpiewy Triduum w posoborowych dokumentach Stolicy Apostolskiej i Episkopatu Polski oraz w księgach liturgicznych

Realizowany od początku XX w. program odnowy liturgicznej zatwierdził ostatecznie konstytucja *Sacrosanctum Concilium* z 4 grudnia 1963 r.⁶¹ Reforma pozwoliła także na gruntowną odnowę obrzędów Triduum Paschalnego. Była ona realizowana stopniowo, wraz z ukazującymi się dokumentami Stolicy Apostolskiej i Episkopatu Polski oraz opracowywanymi księgami liturgicznymi, zawierającymi odnowiony porządek paschalnego misterium. 7 marca 1965 r. język polski został wprowadzony w mszach z udziałem wiernych — w czytaniach i obrzędach Komunii św.⁶² 22 lutego 1968 r. użycie języka polskiego zostało rozszerzone na obchody Triduum Paschalnego⁶³. Przywilej ten dotyczył także śpiewów. W Wielki Czwartek zezwolono na śpiew (w przekładzie) hymnu *Pange lingua (Sław, języku)*. W liturgii Wielkiego Piątku można było wykonać po polsku responsoria: *Domine, audivi auditum (Usłyszałem, o Panie, Twój głos)*, *Eripe me, Domine (Wybaw mnie, Panie)* oraz antyfonę adoracji krzyża: *Ecce lignum crucis (Oto drzewo krzyża)* wraz z responsem: *Venite,*

⁵⁹ KOMISJA DUSZPASTERSKA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja „Sakramenty święte w duszpasterstwie”*, Poznań–Warszawa–Lublin 1962, s. 78.

⁶⁰ *Komentarze liturgiczne*, s. 394.

⁶¹ *Konstytucja o liturgii świętej* (4 XX 1963), w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 48–78.

⁶² *Udział wiernych we mszy świętej. Instrukcja duszpastersko-liturgiczna*, CT 38 (1966), z. 3, s. 102.

⁶³ *Postanowienia Konferencji Episkopatu w sprawie użycia języka polskiego w liturgii Wielkiego Tygodnia*, w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961–1970*, t. I: T. PIERONEK, *Dokumenty dotyczące Polski wydane przez Stolicę Apostolską, Prymasa Polski, Konferencję Episkopatu Polski*, Warszawa 1971 (dalej: PKP), s. 250–251.

adoremus (Pójdźmy z pokłonem). W liturgii słowa Wigilii Paschalnej zastąpiono polskim przekładem teksty traktusów: *Cantemus Domino (Śpiewajmy Panu)*, *Vinea facta est (Mój przyjaciel miał winnicę)* oraz *Attende caelum (Słuchajcie niebios)*. Rozporządzenia te były odpowiedzią na zalecenia Instrukcji *Musicam sacram* (5 III 1967 r.)⁶⁴, która stwierdzała, że śpiew nadaje obrzędom „uroczysty charakter”, w związku z czym

(...) wyjątkowo podniosłe winny być odprawiane obrzędy Wielkiego Tygodnia, które przez sprawowanie tajemnicy paschalnej prowadzi wiernych jak gdyby do samego centrum roku kościelnego i samej Liturgii (44)⁶⁵.

Z dniem 1 I 1970 r. wszedł w życie nowy kalendarz liturgiczny, który kontynuując reformę podjętą przez Piusa XII, przyznał Wigilii Paschalnej szczytowe miejsce w obchodach Triduum⁶⁶. Pierwszą posoborową księgą dla Polski był *Mszał rzymski łacińsko-polski* (1968). Zrealizowane zostały w nim dwa postulaty *Vaticanum II*: teksty modlitw i śpiewów przetłumaczono na język polski, a do liturgii Wielkiego Czwartku i Piątku włączono pieśń ludową (*Święty Boże, Ludu, mój ludu, Krzyżu święty*)⁶⁷

Odnowioną liturgię Triduum Paschalnego, akcentującą paschalny charakter wszystkich obchodów i przyznającą w nich centralne miejsce Wigilii Paschalnej, zamieścić jednak dopiero *Mszał Pawła VI* (1970)⁶⁸. W związku z tym zmieniły się także — w porównaniu z potrydenckim *Mszałem* Piusa V i *Mszałem rzymskim łacińsko-polskim* — zawarte w nim propozycje repertuarowe, które w większym niż do tej pory stopniu wykazywały łączność z teologiczną treścią obrzędów Triduum⁶⁹. Poza tym

⁶⁴ ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW, *Instrukcja „Musicam sacram” o muzyce w świętej liturgii*, PPK 1, z. 3, s. 106–145.

⁶⁵ Do *Musicam Sacram* nawiązała także Instrukcja *O śpiewie i muzyce w liturgii mszalnej* (1969). Zabroniła ona wykonywania podczas Mszy św. piosenek religijnych typu kompozycji o. Duvala i S. Sourie jako „niezgodnych z przepisami liturgicznymi” oraz zezwoliła na śpiew znanych i odpowiednich pieśni ludowych religijnych „na początku Mszy św., na Offertorium, na Komunię i na końcu mszy” (1). Praktykę tę potwierdziła *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II* (18 II 1979); zob. KOMISJA DS. MUZYKI I ŚPIEWU KOŚCIELNEGO ARCHIDIECEZJI WARSZAWSKIEJ, *Instrukcja o śpiewie i muzyce w liturgii mszalnej*, CT 39, z. 2, s. 104; *Instrukcja Episkopatu Polski o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II*, RBL 34 (1981).

⁶⁶ „Ponieważ Chrystus dokonał dzieła odkupienia rodzaju ludzkiego i doskonałego uwielbienia Boga głównie przez swoją tajemnicę paschalną, stąd święte paschalne Triduum (...) jaśnieje jako szczyt całego roku liturgicznego (...) Rozpoczyna się ono Mszą św. Wieczerzy Pańskiej, ma swój szczyt w Wigilii Paschalnej, a kończy się nieszpornymi Niedzieli Zmartwychwstania”; *Przepisy ogólne dotyczące Roku Liturgicznego i Kalendarza*, PPK 2, z. 3, Warszawa 1970, nr 18–19.

⁶⁷ *Mszał Rzymski Łacińsko-Polski*, Paris 1968, s. 188–268.

⁶⁸ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP VI promulgatum. Editio I juxta typicam*, 1972, s. 243–291; por. BODZIOCH, *art. cyt.*, s. 242; J. JANICKI, *Misterium paschalne w Mszałe Rzymskim Pawła VI. Studium liturgiczno-teologiczne euchologii okresu wielkanocnego*, Warszawa 1992.

⁶⁹ Księgą uzupełniającą do *Mszalu* jest *Ordo Cantus Missae* z 1972 r. — typiczny zbiór śpiewów mszalnych; zob. *Ordo Cantus Missae*, Typis Polyglotis Vaticanis 1972, s. 45–49; por. tab. 1–3, 5.

Mszał uwzględnił możliwość wykonywania w miejsce dotychczasowych form chorałowych „innych odpowiednich śpiewów” w języku narodowym, a obok graduatu i traktusa — wykonywanie psalmu w jego dawnej postaci śpiewu responsoryjnego. Nowe śpiewy pojawiły się w liturgii czytań Mszy Wieczerzy Pańskiej. *Ordo Cantus Missae* wymienia graduat *Oculi omnium* oraz traktus *Ab ortu solis*. *Mszał* pominął dwie antyfony *Mandatum: Dominus Jesus* (być może ze względu na treściowe podobieństwo do *Postquam surrexit* – *Ordo Cantus* przywrócił ją zresztą na nowo) i *Benedicta sit*, a w zamian zaproponował antyfonę *Maneant in vobis*. Śpiew *Ubi caritas*, którego do tej pory nie wolno było opuścić, został umieszczony na przygotowanie darów, zaś antyfonę komuniijną *Dominus Jesus* zastąpiła antyfona *Hoc corpus*, do której *Ordo Cantus Missae* przyłączył Ps 22 i 115. W rubrykach Wielkiego Piątku znalazły się jedynie śpiewy adoracji krzyża, przy czym *Mszał* uwzględnił możliwość wykonania w to miejsce innych śpiewów (*alii cantus congrui*). Podobnie w odniesieniu do procesji komuniijnej istnieje możliwość wykonania „odpowiedniego śpiewu” (*cantus aptus*). *Ordo cantus* umieszcza między czytaniem traktus *Domine exaudi* oraz graduat *Christus factus est* (dotychczas w liturgii mszalnej Wielkiego Czwartku). Śpiewy liturgii słowa Wigilii Paschalnej zostały wzbogacone o traktusy: *Qui confidunt*, *Laudate Dominum* i *Sicut cervus* (według potrydenckiego porządku śpiewany w czasie procesji do chrzcielnicy). W *Mszale* pojawia się także propozycja wspólnej aklamacji *Benedicete fontes* po błogosławieństwie wody oraz antyfony *Vidi aquam* po odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych — obydwie mogą być zastąpione innym śpiewem. Włączenie do liturgii śpiewu offertorium *Dextera Domini* (*Ordo Cantus*) oraz antyfony komuniijnej *Pascha nostrum* (wykonywanej dotychczas dopiero w przedpołudniowej Mszy Niedzieli Zmartwychwstania) podkreśla radosny charakter Wigilii Paschalnej, która — należąca liturgicznie do Niedzieli — jest już świętowaniem Zmartwychwstania Chrystusa. Repertuar śpiewów przeznaczony na Mszę „w dzień” pozostał niezmienny — pojawiła się jedynie możliwość wykonania w czasie procesji wejścia, oprócz dotychczasowej antyfony *Resurrexi et adhuc*, antyfony *Surrexit Dominus vere*.

Obrzędy Triduum w języku polskim podał *Mszał rzymski dla diecezji polskich* z 1986 r., poprzedzony wydrukiem *Lekcjonarza mszalnego* (1973), zawierającego teksty czytań i śpiewów międzylekcyjnych⁷⁰. Zgodnie z zaleceniem *Musicam sacram*⁷¹, miejsce dotychczasowych śpiewów między czytaniem zajęł psalm responsoryjny oraz — przed Ewangelią — aklamacja z werselem. W Wielki Czwartek i Piątek jest to śpiew *Chwata Tobie, królu wieków*, a w Niedzielę Zmartwychwstania — aklamacja *Alleluja*. Po czytaniach Wigilii Paschalnej można także zachować

⁷⁰ *Mszał Rzymski dla diecezji polskich*, Poznań 1986, s. 126–185; *Lekcjonarz mszalny*, t. II: *Okres Wielkiego Postu. Okres Wielkanocy*, Poznań–Warszawa 1973, s. 220–254.

⁷¹ ŚWIĘTA KONGREGACJA OBRZĘDÓW, *Instrukcja*, nr 33.

„święte milczenie”. Zastanawiające jest natomiast umieszczenie przez *Lekcjonarz* sekwencji *Niech w święto radosne* przed śpiewem *Alleluja*, mimo że zarówno księgi posoborowe zawierające chorał gregoriański, jak i historia form muzycznych, wywodząca sekwencję z tropowania *Alleluja*, wskazują na zasadność wykonywania *Victimae paschali* dopiero po odśpiewaniu aklamacji⁷². Przy tłumaczeniu tekstów łacińskich *Mszał* opuszcza antyfonę *Domine tu mihi lavas pedes*, a zamiast aklamacji *Benedicete fontes* proponuje śpiew *Chwała Ojcu i Synowi*. W rubrykach mszalnych pojawia się także obrzęd procesji do grobu z zaleceniem, by towarzyszyły jej pieśni o męce Pańskiej, np. *Jezu Chryste, Panie miły*. Pieśni dostosowane treściowo do czynności liturgicznej i charakteru obrzędu zalecane są na adorację krzyża i Komunię, a w czasie Wigilii Paschalnej — po odnowieniu przyrzeczeń chrzcielnych. Uwzględniając polską tradycję liturgiczną, *Mszał* podaje również porządek procesji rezurekcyjnej, którą można rozpocząć bezpośrednio po Wigilii Paschalnej lub przed poranną Mszą św. Propozycje śpiewów dotyczą tekstów liturgicznych (werset *Niebo i ziemia się cieszą*, antyfona *Chrystus prawdziwie zmartwychwstał*, hymny: *Przed tak wielkim Sakramentem* i *Ciebie Boga wystawiamy*) oraz tradycyjnych pieśni ludowych: *Wesoły nam dzień dziś nastał*, *Chrystus zmartwychwstan jest*, *Przez Twoje święte zmartwychwstanie*).

Do zaleceń *Mszału rzymskiego* odwołał się również jedyny, jak dotąd, dokument Stolicy Apostolskiej w całości poświęcony Triduum, który uporządkował przepisy liturgiczne dotyczące sprawowania *Triduum Sacrum* — *List okólny* z 16 stycznia 1988 r.⁷³ Szczególną rolę przypisuje on śpiewom wykonywanym w czasie Triduum przez całe zgromadzenie liturgiczne, jako że odpowiada to „uroczystemu charakterowi tych dni, a także dlatego, że teksty najbardziej osiągają swoją wymowę wtedy, gdy są śpiewane” (42). Według dokumentu, śpiewy powinny być „zgodne z charakterem okresu”, a także „jak najbardziej odpowiadać tekstom liturgicznym” (19). Do Konferencji Episkopatów zostało skierowane polecenie przygotowania melodii do przetłumaczonych wcześniej tekstów (zwłaszcza gdy chodzi o śpiew na odsłonięcie i adorację krzyża, aklamacje w czasie procesji z paschałem, przy śpiewie orędzia i po błogosławieństwie wody) lub doboru „innych odpowiednich śpiewów”, gdyby

⁷² Problem miejsca sekwencji w posoborowej liturgii podejmuje PAWŁAK, *Muzyka liturgiczna*, s. 328–329; por. też: BODZIOCH, *art. cyt.*, s. 245; I. PAWŁAK, *Sekwencje w liturgii mszalnej po Soborze Watykańskim II*, RBL 47 (1994), nr 4, s. 265–266. Trzecia edycja *Mszału Rzymskiego* (2002) stwierdza, że sekwencje należy wykonać przed *Alleluja*; zob. *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego. Z trzeciego wydania Mszału Rzymskiego* Rzym 2002, Poznań 2004, nr 64.

⁷³ *List okólny Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych*, WAG 43 (1988), nr 7–8–9, s. 140–162; por. CZ. KRAKOWIAK, *Założenia teologiczne i pastoralne „Listu okólnego Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu świąt paschalnych”*, w: CZ. BARTNIK, H. LANGKAMMER, K. GÓŹDŹ (red.), *„In te Domine speravi”. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Arcybiskupowi Bolesławowi Pylakowi, Metropolicie Lubelskiemu*, Lublin 1996, s. 106–121.

nie dokonano dotychczas przekładu (42). Kongregacja zaleciła także sporządzenie zbioru śpiewów, które byłyby wykonywane jedynie w obrzędach Triduum. Miałyby się w nim znaleźć m.in. śpiewy na procesję z darami podczas Mszy Wieczerzy Pańskiej, hymn na przeniesienie Najświętszego Sakramentu na ołtarz wystawienia, refreny psalmów Wigilii Paschalnej oraz śpiewy na pokropienie (42). Ciekawa propozycja dotyczy procesji z paschałem: „Nic nie stoi na przeszkodzie, aby do każdej odpowiedzi *Deo Gratias* została dodana jakaś aklamacja ku czci Chrystusa” (83).

W 1991 r. został wydany wzorcowy śpiewnik Kościoła katolickiego w Polsce⁷⁴. Proponowany przez redaktorów repertuar na Triduum Paschalne jest niewielki. Oprócz tradycyjnych śpiewów przytaczanych wcześniej w księgach liturgicznych (*Gdzie miłość wzajemna i dobroć, Odszedł Pasterz*) i melodii do przetłumaczonych tekstów łacińskich (*Oto drzewo krzyża, Światło Chrystusa, Niebo i ziemia się cieszą, Niech w święto radosne*) śpiewnik podaje dwie nowe kompozycje przeznaczone na Mszę Wieczerzy Pańskiej: *Kiedy razem się schodzimy* i *Przykazanie nowe*. Umieszcza także antyfonę *Ubi caritas* w wersji: *Ubi caritas et amor*. Melodia psalmu alleluja-tycznego na Wigilię Paschalną zaczerpnięta jest z *Graduale simplex*.

Trzecia edycja *Mszалу rzymskiego* (2002)⁷⁵, poza drobnymi poprawkami i umieszczeniem zapisu nutowego przy niektórych śpiewach, nie wniosła zasadniczych zmian w obrzędach Triduum. Wśród antyfon *Mandatum* znalazła się na powrót (uprzednio w *Mszale Piusa V* i w *Mszale łacińsko-polskim*) antyfona *Dominus Jesus*⁷⁶, przy antyfonie komunijnej *Pascha nostrum* umieszczono uwagę, że można wykonać ją z Ps 177 (*opportune cantatur psalmus 117*)⁷⁷. Natomiast na uwagę zasługuje komentarz do adoracji krzyża w Wielki Piątek, który zezwala na wykonanie (jeżeli odpowiada to lokalnym zwyczajom, a także potrzebom duszpasterskim) *Stabat Mater* (z *Graduale Romanum*) lub innego odpowiedniego śpiewu ukazującego „współcierpienie błogostawionej Maryi Dziewicy”⁷⁸. Jest to pierwszy oficjalnie zatwierdzony w obrzędach Triduum śpiew maryjny, podkreślający udział Matki Chrystusa w dziele odkupienia.

Znajomość wskazań dokumentów i ksiąg liturgicznych z pewnością nie jest wystarczająca do przygotowania uroczystej liturgii. Naglącą potrzebą wydaje się być, zgodnie z sugestią *Listu okólnego* z 1986 r. (sic!), przygotowanie „zbioru śpiewów, które byłyby stosowane tylko w tych obrzędach”⁷⁹ Według propozycji I. Paw-

⁷⁴ K. MROWIEC I IN. (red.), *Śpiewnik liturgiczny*, Lublin 1991.

⁷⁵ *Missale Romanum ex decreto Sacrosancti oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum. Editio typica tertia*, Typis Vaticanis 2002.

⁷⁶ Por. tab. 1.

⁷⁷ Por. tab. 3.

⁷⁸ (...) *cantari potest „Stabat Mater”, secundum „Graduale Romanum”, vel alius cantus aptus in memoriam compassionis beatæ Mariæ Virginis*; por. tab. 2.

⁷⁹ *List okólny*, nr 42.

laka, miałby to być rodzaj „graduau polskiego”, którego załączek stanowiłyby właśnie śpiewy Triduum⁸⁰. Praktyka pokazuje również, iż ci, którzy są odpowiedzialni za przygotowanie liturgii pod względem muzycznym, a więc organiści, dyrygenci, kantorzy, psalterzyści, bardzo często nie mają możliwości zapoznania się ze szczegółowymi rozporządzeniami dotyczącymi Triduum. Ponadto, zarówno nowe, jak i wznawiane śpiewniki, w których umieszcza się śpiewy odpowiednie na Triduum, wydawane są przez różne ośrodki, nieraz kilka razy w ciągu roku. Systematyczne ich przeglądanie i wybór stosownych utworów jest właściwie niemożliwy. Pozycja, w której oprócz propozycji nowych i tradycyjnych śpiewów na poszczególne obrzędy Triduum Paschalnego znalazłyby się odpowiednie komentarze liturgiczne, objaśniające ich znaczenie i podające stosowne normy muzyczno-liturgiczne, z pewnością znalazłaby szeroki oddźwięk wśród muzyków kościelnych. Wzbogaciłaby repertuar — niejednokrotnie „rutynowo” powtarzany co roku, dostarczyła inspiracji do opracowania własnego repertuaru, a także przyczyniłaby się niewątpliwie do wyeliminowania wielu nieprawidłowości.

Przedstawiony w tabelach 1–3 i 5 repertuar pochodzi z następujących ksiąg liturgicznych: *Mszał rzymski Piusa V 1950* (MRT), *Mszał rzymski łacińsko-polski 1968* (MRŁP), *Mszał rzymski Pawła VI 1970* (MR), *Ordo Cantus Missae 1972* (OCM), *Lekcjonarz mszalny 1973* (LM), *Mszał dla diecezji polskich 1986* (MP), *Mszał rzymski 2002*.

Przy opracowaniu tabeli 4 korzystano z następujących pozycji: BIELAWSKA, *Polska pieśń*; PAWLAK, *Repertuar śpiewów*; RZEPczyńska, *Dzieje dwóch pieśni*; WIT, *Śpiew na ziemiach polskich. Mszałik polski zawierający w sobie: modlitwy poranne, wieczorne, do spowiedzi i Komunii ś., tudzież msze i nieszpory na wszystkie niedziele i uroczystości: Chrystusa Pana, Najświętszej Panny, śś. Pańskich i przygodne oraz Nabożeństwo na Wielki Tydzień z dodaniem pieśni nabożnych w Kościele Rzymsko-Katolickim najczęściej używanych* (Warszawa 1858); S. ŚWIETlicki, *Wielki Tydzień. Obrzędy Wielkotygodniowe i ich znaczenie. Odczyt* (Radom–Skaryszew 1948); H. SOBECZKO (red.), H. PROCHOTA, J. WALOSZEK (opr. muz.), *Zwycięzca śmierci. Teksty liturgiczne i komentarze na Wielki Tydzień i oktawę Wielkanocy* (Opole 1984); *Mszał rzymski dla diecezji polskich* (Poznań 1986).

⁸⁰ PAWLAK, *Muzyka liturgiczna*, s. 375.

Tab. 1. Śpiewy Mszy Wieczery Pańskiej

	MRT (1950)	MRLP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
INTROIT	Ant. <i>Nos autem gloriarri</i> Ps. <i>Deus miseratur nostri</i>	Ant. <i>Chwataq naszaq jest krzyz</i> Ps. <i>Niech Bóg zmiłuje się</i>	Ant. <i>Nos autem gloriarri</i>	Ant. <i>Nos autem gloriarri</i>		Ant. <i>Chlubimy się krzyżem</i>
ŚPIEW MIĘDZY CZYTANIAMI	Gr. <i>Christus factus est</i>	Gr. <i>Christus stat się dla nas</i>		Gr. <i>Oculi omnium Tr. Ab ortu solis</i>	Ref. <i>Kielich Przymierza</i> Ps. 116B (115) Akl. <i>Chwataq Tobie V. Daję wam</i>	
MANDATUM	Ant. <i>Mandatam novum</i> Ps. <i>Beati immaculatei</i> Ant. <i>Postquam surrexit</i> Ps. <i>Magnus Dominus</i> Ant. <i>Dominus Jesus</i> Ps. <i>Benedixisti Domine</i> Ant. <i>Domine, tu mihi lavas pedes</i> Ant. <i>Si ego Dominus</i> Ps. <i>Audite haec</i> Ant. <i>In hoc cognoscent omnes</i> Ant. <i>Benedicta sit sancta</i> Ps. <i>Quam dilecta</i> Ant. <i>Ubi caritas et amor</i>	Ant. <i>Pan mówi: Przykazanie nowe</i> Ps. <i>Blagostawieni</i> Ant. <i>Gdy Pan wstał od wieczery</i> Ps. <i>Wielki jest Pan</i> Ant. <i>Gdy Pan Jezus</i> Ps. <i>Łaskawym okazał się</i> Ant. <i>Panie Ty mnie nogi umywasz?</i> Ant. <i>Jeśli ja, Pan i Mistrz</i> Ps. <i>Śluchajcie</i> Ant. <i>Po tym poznają</i> Ant. <i>Niechaj trwają w was</i> Ant. <i>Gdzie miłość wzajemna</i>	Ant. <i>Postquam surrexit</i> Ant. <i>Domine, tu mihi lavas pedes</i> Ant. <i>Si ego Dominus et Magister</i> Ant. <i>In hoc cognoscent omnes</i> Ant. <i>Mandatam novum</i> Ant. <i>Maneant in vobis</i> [Ant. <i>Dominus Jesus</i>]	Ant. <i>Postquam surrexit</i> Ant. <i>Domine, tu mihi lavas pedes</i> Ant. <i>Si ego Dominus et Magister</i> Ant. <i>In hoc cognoscent omnes</i> Ant. <i>Mandatam novum</i> Ant. <i>Maneant in vobis</i>		Ant. <i>Gdy Pan wstał od wieczery</i> Ant. <i>Jezus podszedł do Szymona</i> Ant. <i>Jeżeli Ja, wasz Pan i Nauczyciel</i> Ant. <i>Po tym wszyscy poznają</i> Ant. <i>Daję wam przykazanie nowe</i> Ant. <i>Niechaj trwają w was</i>

	MRT (1950)	MRŁP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
OFFERTORIUM	Ant. <i>Dextera Domini</i>	Ant. <i>Prawica Pańska</i>	Ant. <i>Ubi caritas et amor</i>	Ant. <i>Ubi caritas et amor</i>		Ant. <i>Gdzie miłość prawdziwa</i>
KOMUNIA	Ant. <i>Dominus Jesus</i>	Ant. <i>Gdy Pan Jezus</i> Ps. 22, 71, 103, 150	Ant. <i>Hoc corpus</i>	Ant. <i>Hoc corpus</i> Ps. 22, 115		Ant. <i>To jest Ciało moje</i>
PRZENIESIENIE	Hymn: <i>Pange lingua</i>	Hymn: <i>Sław języku</i>	Hymn: <i>Pange lingua</i>	Hymn: <i>Pange lingua</i>		Hymn: <i>Sław języku</i>

Tab. 2. Śpiewy liturgii Wielkiego Piątku

	MRT (1950)	MRŁP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
ŚPIEW MIĘDZY CZYTANIAMI	Tr. <i>Domine, audivi audium</i> Tr. <i>Eripe me, Domine</i>	Tr. <i>Uszychałem, o Pa- nie</i> Tr. <i>Wybaw mnie, Pa- nie</i>	<i>Psalmo</i> <i>Cantus ante Evange- lium</i>	Tr. <i>Domine exaudi</i> Gr. <i>Christus factus est</i>	Ref. <i>Ojcie, w Twe ręce</i> Ps. 31 (30) Akl. <i>Chwała</i> V. <i>Dla nas Chrystus</i>	<i>Psalm</i> <i>Śpiew przed Ewange- lią</i>
ADORACJA KRZYŻA	Ant. <i>Ecce lignum cru- ces</i> Impropria: <i>Popule meus Hagios o Theos</i> Ant. <i>Crucem Tuam</i> Ps. <i>Deus miseratur</i> Hymn: <i>Pange lingua</i> Ant. <i>Crux fidelis</i> Tr. <i>Wielbimy krzyż Twój</i> Ps. <i>Niech Bóg zmiłuje się</i> Pieśń: <i>Krzyżu święty</i>	Ant. <i>Oto drzewo krzy- ża</i> <i>Święty Boże</i> <i>Ludu mój, ludu</i> Ant. <i>Wielbimy krzyż Twój</i> Ps. <i>Niech Bóg zmiłuje się</i> Pieśń: <i>Krzyżu święty</i>	Ant. <i>Ecce lignum cru- ces</i> Ant. <i>Crucem Tuam</i> Ps. <i>Deus miseratur</i> Impropria: <i>Popule meus</i> <i>Hagios o Theos</i> Ant. <i>Crux fidelis</i> Hymn: <i>Pange lingua</i> <i>vel alii cantus congrui</i> [Seq. <i>Stabat Mater</i> <i>vel alius cantus aptus</i> <i>in memoriam beatae Ma- riae Virginis</i>]	Ant. <i>Ecce lignum cru- ces</i> Ant. <i>Crucem Tuam</i> Ps. <i>Deus miseratur</i> Impropria: <i>Popule meus</i> <i>Hagios o Theos</i> Hymn: <i>Pange lingua</i>		Ant. <i>Oto drzewo krzy- ża</i> Ant. <i>Wielbimy krzyż Twój</i> Ps. <i>Niech Bóg zmiłuje się</i> <i>Święty Boże</i> <i>Ludu mój, ludu</i> Pieśń: <i>Krzyżu święty</i> lub inne odpowiednie pieśni

	MRT (1950)	MREL P (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
PRZENIESIENIE NAJŚWIETSZE- GO SAKRAMEN- TU DO OŁTARZA	Hymn: <i>Vexilla Regis</i>	Ant. <i>Kłaniamy Ci się, Chryste</i> Ant. <i>Przez drzewo</i> Ant. <i>Zbawiciela świa- ta</i>				
KOMUNIA		Ps. <i>Deus meus vel unum aliudve Resp. ex Matutino hu- ius feriae VI</i>	<i>cantus aptus</i>	<i>cantus aptus</i>		odpowiednie pieśni
(PROCESJA DO GROBU)						Pieśni o Męce Pańskiej, np. <i>Jezu Chryste, Pa- nie mity</i>

Tab. 3. Śpiewy Wigilii Paschalnej

	MRT (1950)	MRELP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
ŚPIEW MIĘDZY CZYTANIAMI	Tr. <i>Cantemus Domi- no</i> Tr. <i>Vinea facta est</i> Tr. <i>Attende caelum</i> V. <i>Alleluja. Confite- mini</i> Tr. <i>Laudate Domi- num</i>	Pieśń: <i>Śpiewajmy Panu</i> Pieśń: <i>Mój przyjaciel miał</i> Pieśń: <i>Stuchajcie, niebiosa</i> V. <i>Alleluja. Dziękuj- cie Panu</i> V. <i>Chwalcie Pana</i>	psalm resp. albo chwila ciszy	Tr. <i>Qui confidunt</i> Tr. <i>Cantemus Domi- no</i> Tr. <i>Laudate Domi- num</i> Tr. <i>Vinea facta est</i> Tr. <i>Attende caelum</i> Tr. <i>Sicut cervus</i> V. <i>Alleluja. Confite- mini</i>	Ref. <i>Niech zstąpi Duch Twój</i> Ps. 104 (103) lub Ref. <i>Petha jest ziemia</i> Ps. 33 (32) Ref. <i>Sirzeż mnie o Boże</i> Ps. 16 (15) Ref. <i>Śpiewajmy Panu</i> Ps z Wj 15 Ref. <i>Stawieź, Cię, Pa- nie</i> Ps 30 (29) Ref. <i>Będzciecie czer- pać</i> Ps z Iz 12 Ref. <i>Słowa Twe, Pa- nie</i> Ps 19 (18) Ref. <i>Boga żywego</i> Ps 42 lub z Iz 12 lub Ref. <i>Stwórz, o mój Boże</i> Ps 51 (50) Ref. <i>Alleluja</i> Ps 118 (117)	psalm resp. lub święte milczenie Ref. <i>Alleluja</i> psalm
	PROCESJA DO CHRZCIELNICY	Tr. <i>Sicut cervus</i>	Pieśń: <i>Jak jelen pra- g- nie wody</i>			

	MRT (1950)	MRLP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
PO BŁOGOSŁAWIENSTWIE WODY			Akl. <i>Benedicete fontes vel aliam acclamationem proferente</i>			Akl. <i>Chwata Ojcu</i> lub dokologia z psalmów nieszpornych
PO ODNOWIENIU PRZYRZECZEŃ			Ant. <i>Vidi aquam vel alium cantum indoleum baptismaleum praeseferentem</i>	Ant. <i>Vidi aquam</i>		pieśń związana z sakramentem chrztu św.
OFFERTORIUM				Off. <i>Dextera Domini cum Alleluja</i>		
KOMUNIA			Ant. <i>Pascha nostrum [opportune canitur Psalmus 117]</i>			

Tab. 4. Porządek i repertuar procesji rezurekcyjnej

	XIV w.	XVII – II poł. XVIII w.	XIX w.	I poł. XX w.	II poł. XX w.	
					po Wigilii	rano
PROCESJA DO GROBU Resp. <i>Cum Rex</i>						Ant. <i>Oto dzień</i> lub Ant. <i>Chwata Ci</i> lub Ant. <i>Chrystus praw-dziwie</i>
PO OKADZENIU		Ant. <i>Gloria Tibi Trinitas</i> Ps. <i>Laudate Dominum</i> Ps. <i>Domine, quid multiplicata</i>	Ant. <i>Gloria Tibi Trinitas</i> Ps. <i>Laudate Dominum</i> Ps. <i>Domine, quid multiplicata</i>	Ant. <i>Gloria Tibi Trinitas</i> Ps. <i>Laudate Dominum</i> Ps. <i>Domine, quid multiplicata</i>	V. <i>Chrystus zmartychwstał</i> lub inny uroczysty śpiew na cześć Chrystusa Zmartwychwstałego	V. <i>Chrystus zmartychwstał</i> lub inny uroczysty śpiew na cześć Chrystusa Zmartwychwstałego

	XIV w.	XVII – II poł. XVIII w.	XIX w.	I poł. XX w.	II poł. XX w.	
					po Wigili	rano
UKAZANIE KRZYŻA	Resp. <i>Adventisti</i> Pieśń: <i>Wstał smatwich crol nas, Syaboży</i>					(obrzęd dowolny) V. <i>Zmarwychwstał z grobu Pan</i> V. <i>Niebo i ziemia się cieszą</i>
POCZĄTEK PROCESJI	Sekwencja: <i>Victimae paschali</i> na przemian z pieśnią polską	Resp. <i>Cum Rex</i> Pieśń: <i>Chrystus zmar-twychwstał iest</i>	Resp. <i>Cum Rex</i> Pieśń: <i>Wesoły nam dzień</i>	Pieśń: <i>Wesoły nam dzień</i> lub <i>Chrystus zmarłych-wstał jest</i>	Pieśń: <i>Wesoły nam dzień</i> lub <i>Chrystus zmarłych-wstał jest</i>	Pieśń: <i>Wesoły nam dzień</i> lub <i>Chrystus zmarłych-wstał jest</i>
KONIEC PROCESJI	Hymn: <i>Salve festa dies</i> na przemian z pieśnią: <i>Presstwe swete weschrzrene</i>	Resp. <i>Cum Rex</i> Pieśń: <i>Chrystus zmar-twychwstał iest</i> Hymn: <i>Salve festa dies</i> (<i>Wesoły nam dzień</i>)	V. <i>Surrexit Dominus de sepulchro</i>	Hymn: <i>Ciebie Boga wystawiamy</i> V. <i>Niebo i ziemia się cieszą</i> Pieśń: <i>Raduj się nie-ba Królowo</i> lub <i>Wesel się Królowo miła</i>	Pieśń: <i>Przez Twoje święte</i> lub hymn: <i>Przed tak wielkām Sakramentem</i> V. <i>Niebo i ziemia się cieszą</i>	Pieśń: <i>Przez Twoje święte</i> lub hymn: <i>Przed tak wielkām Sakramentem</i> V. <i>Niebo i ziemia się cieszą</i>
		MATUTINUM	JUTRZNIA	JUTRZNIA		MSZA ŚWIĘTA
		Ant. <i>Regina caeli</i> Sekwencja: <i>Victimae paschali</i> na przemian z pieśnią: <i>Chrystus zmarłychwstał iest</i>	(Pieśń: <i>Wesoły nam dzień</i>) Hymn: <i>Te Deum</i> Ant. <i>Regina caeli</i> lub pieśń: <i>Wesel się nieba Królowo</i>	Hymn: <i>Te Deum</i>		(po Komunii) Hymn: <i>Te Deum</i>

Tab. 5. Śpiewy mszy w dzień w Niedzielę Zmartwychwstania

	MRT (1950)	MRLP (1968)	MR (1970) [2002]	OCM (1972)	LM (1973)	MP (1986)
INTROIT	Ant. <i>Ressurexi et adhuc</i> Ps. <i>Domine probasti me</i>	Ant. <i>Zmartwychwsta-tem</i> Ps. <i>Przenikasz i znasz mnie</i>	Ant. <i>Ressurexi et adhuc</i> vel Ant. <i>Surrexit Dominus vere</i>	Ant. <i>Ressurexi et adhuc</i>		Ant. <i>Zmartwychwsta-tem</i> lub Ant. <i>Chrystus prawn-dziwie</i>
ŚPIEW MIĘDZY CZYTANIAMI	Gr. <i>Haec dies</i> V. <i>Alleluja. Pascha nostrum</i> Sekwencja: <i>Victimae paschali</i>	Gr. <i>Oto dzień</i> V. <i>Alleluja. Chrystus został</i> Sekwencja: <i>Niech w święto</i>		Gr. <i>Haec dies</i> V. <i>Alleluja. Pascha nostrum</i> Sekwencja: <i>Victimae paschali</i>	Ref. <i>W tym dniu</i> lub <i>Alleluja</i> Ps 118 (117) Sekwencja: <i>Niech w święto</i> Akl. <i>Alleluja</i> V. <i>Chrystus został</i>	
OFFERTORIUM	Ant. <i>Terra tremuit</i>	Ant. <i>Ziemia zdrząta</i>				
KOMUNIA	Ant. <i>Pascha nostrum</i>	Ant. <i>Chrystus został</i>	Ant. <i>Pascha nostrum</i>	Ant. <i>Pascha nostrum</i> Ps 118 (117)		Ant. <i>Chrystus został</i>